

CONTEXTUALISM, FORMALISM, FEMINISM OR “NEW MYTHOLOGY”, EXHIBITION BY NIKOLINA DZHANOVSKA AT GALLERY “ORLOVSKA 10”, GABROVO, BULGARIA

Valentina Radeva-Lapcheva

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

Abstract: *On November 28, 2025, the solo exhibition of Nikolina Dzhanovska - "New Mythology" opened at the Orlovska 10 gallery. The exhibition, which focuses on the female worldview, encompasses pictorial, graphic and intermedia works that colorfully embody a festive and fairy-tale feeling, despite the serious subtext that prompted their creation.*

Keywords: *Graphics; Exhibition; Mythology; Orpheus; Maenads; Orphism; Mermaid; Mixed Media; Feminism; Formalism; Contextualism; Narrative; Hermeneutics; Orlovska 10; Gabrovo; Solo Exhibition; Heritage; Nikolina Dzhanovska*

КОНТЕКСТУАЛИЗЪМ, ФОРМАЛИЗЪМ, ФЕМИНИЗЪМ ИЛИ „НОВА МИТОЛОГИЯ“: РАЗМИСЛИ ПО ПОВОД ИЗЛОЖБАТА НА НИКОЛИНА ДЖАНОВСКА В ГАЛЕРИЯ „ОРЛОВСКА 10“, ГАБРОВО

„Ако не забележиш, видиш или прозреш идеята на автора в една изложба или една творба – тя няма смисъл за теб. Може би затова е толкова важен наративът, който се промъква или директно влиза в нас – визуално или словесно, някак подсъзнателно или насън (от приказките или историите, чути наяве или в просъница). Проекцията на този наратив се преражда в творчеството на всички творци. Идеите не се появяват от нищото. Те са продукт от житейския път и преработването на чувства, мисли и образи от съзнанието на художника, музиканта, поета, танцьора и трансформирането им в картини, мелодии, стихове, танц. Това е част от концепцията за наследството. Идея, която винаги върви с мен и се визуализира по нов начин във всяка следваща тема, която изследвам с графиките, платната или

обектите, които правя.“ – споделя Николина Джановска за „Нова митология“.

Изложбата включва 10 графики (с прибл. размер 35/45 см, всяка), гротескни изображения на русалки, изпълнени в смесена техника, отпечатани на китайска хартия и експонирани в рамки-кутии с прозрачен гръб. Това са монопринтове на една и съща графична форма, някои от които, отпечатани едновременно като висок и дълбок печат в ярки и контрастни цветове, наподобяващи емблематичните сериграфии от серията „Мерилин“ на Анди Уорхол. Групирани или експонирани поотделно, тези отпечатъци стоят като инсталация и предизвикват различни асоциации.

Въпреки, че авторката загатва в сюжета препратка към Андерсен и приказката „Малката русалка“, могат да бъдат направени различни тълкувания на психологично ниво, от типа *body shaming* или *body positivity*, много актуални в 21. век и носещи наследството на дълга практика да се разглежда или третира (женското) тялото като обект.

Следва триптихът „Любовен триъгълник“ – акрилни бои върху платно (30/30 см, всяка), където могат да бъдат различени женски, мъжки и андрогинен образи, като разграничаването на биологичните характеристики не е основният замисъл. Финото моделиране на изразенията и диалогът, който прозира заедно с пестеливата гама и акцентирането върху определен аксесоар, не е механизъм, омаловажаващ емоциите. Във всеки прозира усилието да се запази самообладание, неутралност и резервираност. Неща, които изграждат на пръв поглед непробиваем имидж, но които прикриват липсата на свобода. Свободата да се изразяват свободно чувства, мнения и намерения.

„Смъртта на Орфей“ е най-мащабната творба (100/46+100/80+100/68 см), състояща се от няколко табла, част от които реализирани върху метална плака (гравирани на принципа на графичната техника „суха игла“) и едно платно, изпълнено в типичната за Николина Джановска авторска техника (съчетаващо релефна паста с цветни пигменти и допълнително колориране с акрилни или маслени бои). Сюжетът е очевиден – моментът (от древногръцката митология), в който менадите, преследват и убиват Орфей с камъни. Рисунъкът и фигурите са заимствани от вазописта (5–4 в. пр. н. е.), като особено внимание е обърнато на силните женски тела и прозирните материи, с които са обгърнати. Това е особено видимо при работата върху металната плака, при която всеки шрих е видим и подчертава не само красотата на фигурата, но и нейното движение, и статус. Жестокият акт е

наблюдаван безпристрастно от животните в предния план (диви зайци, символ на прераждането в митологията).

Запитана, защо е толкова контекстуална, авторката споделя: „Понякога толкова много искаме да кажем, да изкрещим нещо, че правим всичко възможно и слепите да видят, и глухите да ни чуят. До голяма степен това е похват, типичен за Средновековието и Ренесанса. Предполагаме, че в тези епохи, когато не е можело свободно да се говори, коментира или представя нещо, което е обществено неприемливо или би могло да се приеме като сакрално, се е появила нуждата от използването на определена символика при изобразяването на митологични, религиозни сцени или светски портрети. Днес нямаме ограничения да се изразяваме свободно, но натрупаните векове стереотипи за мястото и ролята на жената в обществото, понякога ни пречат да сме откровени в изказа или действията си.“¹ [1].

Формално, във всички творби визуалното и материалното, като характер на основата за работа и нейните специфики, както и начините, по които са изработени, са предопределени от спецификите на материалите. Това донякъде съвпада с мнението на Стоян Цанев²: „Художникът трябва да мълчи... и ...да влезе в пространството с линия, цвят и форма...“³. Николина Джановска максимално се е възползвала от възможностите на алуминиевата плака, хартията, фактурите и изразните средства (цвят, линия, форма), за чисто визуални решения и акцентира с тяхна помощ върху отделни аспекти в композициите. Вибрирането на цвета на метала и чисто графичните търсения с помощта на вдълбания щрих, запълнен с мастило и динамичната фактура в противовес, не са достатъчни, обаче, за да се пренебрегне контекста и да се фокусираме само върху сетивните и визуалните свойства на използваните материали. По-скоро ще се върнем върху думите на авторката, обясняващи концепцията, публикувани на страницата на галерия „Орловска 10“.

„Идеята за изложбата не цели обследване на някакъв нов социален феномен, няма документален или научен характер, а произлиза от съсем

¹ Повече можете да чуete в интервюто на журналистката Ани Маринова с авторката за програма „Христо Ботев“ на БНР, публикувано на 10 декември 2025, 11:05.

² Стоян Цанев (1946 – 2019) е български художник – график и живописец, който достига до крайния предел на лаконичността; [Portal for culture, art and society. Available at: <https://kultura.bg/web/%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%8F%D0%BD-%D1%86%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%B2/> (last view: 12-12-2025)].

³ От интервю с проф. Емил Попов за изложбата на Стоян Цанев по повод 80 години от рождението му в галерия „Апре“; [Kultura.BG, interview with Emil Popov about the exhibition of Stoyan Tsanev on the occasion of his 80th birthday. – YouTube. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=95-FduWzTbM> (last view: 12-12-2025)].

прозаични, житейски подбуди. Преди двадесет и седем години, като млад автор, при първият ми опит да участвам в обща изложба, показах направените от мен две творби и попитах колега, какво мисли. Отговорът му беше – „Женски работи“. В онзи момент не помня дали изобщо съм реагирала, но щом още помня този отговор – очевидно не ми е било приятно.

Темата за образа на жената в изобразителното изкуство и литературата е доста обсъждан и цитати, и апроприации не липсват. Ако потърсим визуалните шаблони в историята на изкуството – от палеолита – Вилендорфската Венера до съвременното клише – „Барби“, жената е пресъздавана като майка, грешница, жертва, злодей. Общественият ѝ статус в българското общество е обвит в предразсъдъци и стереотипи, които предопределят до голяма степен взаимоотношенията и в дома, и на работното място.

Започнах с идеята за съвсем визуален подход, гледайки на жената като на образ-обект. Постепенно гледната ми точка се промени и копнежът ми за феминизъм се въплъти в тези образи, в които жената не е пасивна, не е просто „красиво цвете“, което няма друга роля, освен „да хубавее“.

За мен последната година беше своеобразен катарзис и предизвикателство да се вгледам в себе си и да открия истинската си, женска природа. Позицията на благоприличие, задължителна за имиджа ни пред обществото – да „не правим сцени“, да не привличаме внимание, прикривайки чувства, които ни разкъсват – това ни трови и разяжда. Всичко това е ограничаване и липса на свобода. Затова в моите менади няма нищо красиво, те не са послушни, а свободни!“⁴ [2], казва Николина Джановска.

Темата за феминизма е широко обсъждана в световен мащаб. Още през 1971 г. изследователката на изкуството Линда Нохлин⁵ [3] пише своя манифестен текст, който поставя един от най-емблематичните въпроси пред историята на изкуството и нейното място в борбата за равноправие на половете – „Защо никога не е имало велика художничка?“. Въпросът дали изобщо имаме нужда от „женски изложби“ и „женски теми“ отдавна стои на дневен ред. Позициите на властта в институциите, които определят културния ритъм, се променят и биват заети от все повече жени. Имаме възможност да посетим все повече изложби на артистки, работещи с разнообразни медии и материали. Но неравенството се запазва и въпросът

⁴ Събитие на Галерия „Орловска 10“ в платформата ФБ.

⁵ Nochlin, Linda. Why Have There Been No Great Women Artists? ArtNews Magazine, 1971. Available at: <https://www.artnews.com/art-news/retrospective/why-have-there-been-no-great-women-artists-4201/> (last view: 12-12-2025).

на Нохлин остава. Къде са жените „гении“? Къде са техните ретроспективни изложби, биографии и до болка познати и репликирани произведения? Извън няколкото нарочени за символни имена като Яйои Кусаме, Марина Абрамович, Джорджия О'Кийф и Фрида Кало, къде са великите художнички?⁶

Всъщност първата феминистка в историята на изкуството (преди терминът „феминизъм“ да бъде измислен) е художничката Артемизия Джентилески (1593–1656). „Юдит обезглавява Олоферн“ е една от най-прочутите ѝ творби. Тя е първата художничка станала член на Академията за изящни изкуства във Флоренция (*Accademia delle arti del disegno*) през 1616 г., преодоляла неравенството между половете в изкуството и живота.

Ефективен начин да се започне дискусия за „женското изкуство“ са конкретни произведения, създадени от жени артистки. Може би най-известният и успешен пример за това са Герила Гърлс – анонимна артистична група, която през 1985 г. забелязва, че разпознаваемите имена в художествената сфера, хората, които получават цялото внимание, възможности и пари (почти 100%) са бели хетеросексуални мъже. Следващото им наблюдение е, че никой не обръща внимание на този факт. Това е и мотивацията им да поставят провокативни плакати по улиците на Ню Йорк, започвайки разговор по темата. Сега един от най-знаковите им постери може да бъде намерен като сувенирна картичка в почти всеки музей за модерно и съвременно изкуство в света. Става дума, разбира се, за образа на класически изобразеното тяло на гола жена с маска на горила, подобна на маските, които членовете на Герила Гърлс носят, за да запазят своята анонимност [4]. До изобразената муза може да се прочете текст гласящ: „Трябва ли жените да са голи, за да са част от музея Метрополитън? По-малко от 5% от художниците в частта за модерно изкуство са жени, но 85% от голите тела са женски.“

Доскоро, женски изложби в България се правеха предимно по случай 8 март. Повечето такива групови изложби представят на публиката образа на жената и художничката като двуизмерна фина дама, която, освен че е готова с обяда за цялата фамилия, е нарисувала и семейния портрет. Липсва особено разбиране за това защо артистични акции свързани с „женското изкуство“ са нужни⁷ [5]. Изключение е групата „8 март“ – неформална

⁶ Къде са жените в цялата картина на изкуството? Добромира Терпешева – изследовател и куратор. 22 май, 2019, блог „20 години български фонд за жените“; [Where are women in the whole picture of art? Available at: <https://bgfundforwomen.org/2019/05/22/kude-sa-jenite-v-izkustvoto/> (last view: 12-12-2025)].

⁷ Къде са жените в цялата картина на изкуството? Добромира Терпешева – изследовател и куратор. 22 май, 2019, блог „20 години български фонд за жените“.

българска арт група, създадена 1997 г., около която през годините се обединяват различни авторки⁸.

Последните години темата за феминизма е важна част от изложбения живот в България и света. Достатъчно е да споменем „We could be heroes“ – съвместна изложба на Текла Алексиева и Искра Благоева в Гьоте институт, София, 2022; *Surréalisme au féminin* – музея на Монмартър, 2023; пърформънс на Герила Гърлс, който се проведе на 6 март 2025 г. „Квадрат 500“ (и изложбата на плакати от техни акции от 1980 г. – до днес), МоМА, Тейт Модърн, Ню Йорк; център „Жорж Помпиду“, Париж, Агнес Турнауер в Musée Cognacq-Jay, Париж 2026.

В момента, в Париж има селекция от експозиции, които поставят фокус върху женското присъствие и влияние в изкуството. Те са художнички, скулпторки, музи, фотографки, актриси, съвременни артисти, политици – жени, които вдъхновяват други творци или създават собствено изкуство и уникални светове. Със своя талант и работа те са оставили следа в света на изкуството във всяка епоха, във всеки стил и с всеки инструмент, с който разполагат. Тези жени художници са направили революция в своята област, но не винаги получават признанието, което заслужават. Ето защо музеите, галериите и местата за изкуство се стремят да ги върнат в центъра на вниманието с изложби, посветени на творчеството им или на влиянието им върху света на културата: Микалене Томас в Гран Пале; Къртни Рой – в културния център на Сите дьо л'Економи; Леонора Карингтън – Люксембургския музей; Сузана Ингледа – Дроуинг Лаб; Симон Вейл в Мемориала на Холокоста; Дана Ликсенберг – Европейският дом на фотографията; Клер Табуре и Ева Жоспен – Гран Пале; Джо Рактлиф в Же де Пом; Барбара, икона на френската музика и изложбата „Кога ще се върнеш? Барбара и нейната публика“ – в библиотека Франсоа Митеран; Магдалена Абаканович – ретроспектива в музей „Бурдел“ [6].

За Велико Търново е емблематична изложбата „Дамите: Mariage d'amour“, с куратор Елена Стоева, състояла се през март 2024 г., в ИК „Рафаел Михайлов“, с тридесет участнички⁹, посветена на Маргарита Пуева – носител на наградата „Хенри Мур“ (една от осемте в света). И въпреки този факт и богатото си творчество, като скулптор и живописец – къде е присъствието ѝ световните музеи?

⁸ сред които са Аделина Попнеделева, Алла Георгиева, Боряна Росса, Даниела Костова, Мария Василева, Надежда Олег Ляхова, Нина Ковачева и Силвия Лазарова

⁹ Сред които са Николина Джановска и Валентина Лапчева (авторът на този текст)

Можем да завършим с думите на д-р Деян Боев, открил експозицията: „Николина Джановска ни връща назад във времето с естетски изведена концепция, с дълбок подтекст и смислово напластено пространство.“. Контекстуализмът, формализмът и феминизмът остават на заден план!

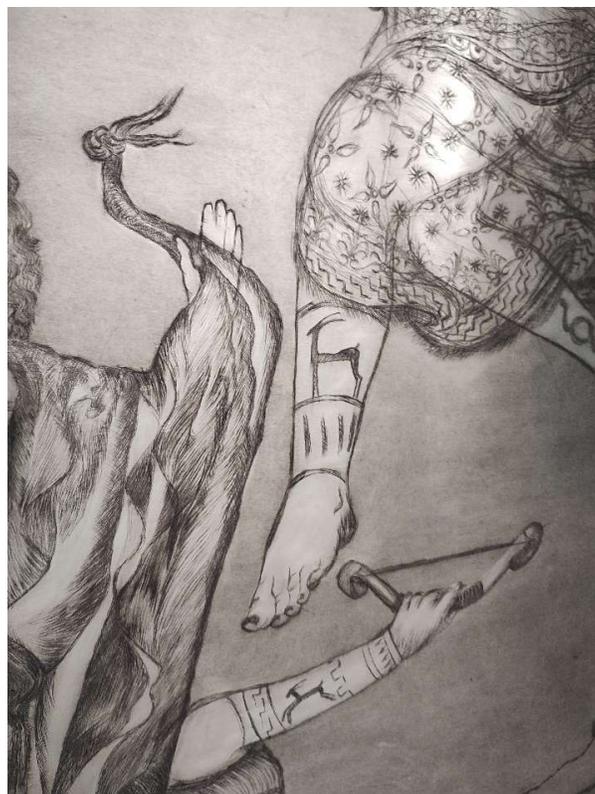
Фиг. 1. Част от триптиха „Любовен триъгълник“, 2025 г.; акрилни бои/ платно

Фиг. 2. Част от полиптиха „Новата Мерилин или свободният следобед на Морската вещица“, 2025 г.; смесена техника, китайска хартия

Фиг. 3. Смъртта на Орфей, 2025 г.; см. техника/ платно, метал

Фиг. 4. Гравирана алуминиева плоча, детайл от „Смъртта на Орфей“

REFERENCES // БИБЛИОГРАФИЯ

1. The New Mythology of Visual Artist Nikolina Dzhanovska - Hristo Botev Program. Available at: https://bnrnews.bg/hristobotev/post/399279/novata-mitologiya-na-vizualnata-artistka-nikolina-dzhanovska?fbclid=IwY2xjawQRXUBleHRuA2FlbQIxMQBicmlkETBLOTBiNTZjUEl6VGlOWmpmc3J0YwZhcHBfaWQOMjIyMDM5MTc4ODIwMDg5MgABHk2hML3Xh3BOUIhXRLszvlDEsmJ2wTcpPHM1n0_X6OK6CgpBsPuNBPOvRyU_aem_VWPkSZUh2fVde9t5utteJQ (last view: 12-12-2025)]
2. NEW MYTHOLOGY. Available at: <https://www.facebook.com/events/1467161101046600> (last view: 12-12-2025).
3. Nochlin, Linda. Why Have There Been No Great Women Artists? ArtNews Magazine, 1971; Available at: <https://www.artnews.com/art-news/retrospective/why-have-there-been-no-great-women-artists-4201/> (last view: 12-12-2025).
4. Guerrilla Girls. Available at: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/56/Guerrilla_Girls_-_V%26A_Museum%2C_London.jpg (last view: 12-12-2025).
5. Where are women in the whole picture of art? Available at: <https://bgfundforwomen.org/2019/05/22/kude-sa-jenite-v-izkustvoto/> (last view: 12-12-2025).
6. Най-интересните женски и феминистки изложби, които трябва да видите в Париж: [Women's Day 2026: the must-see women's and feminist exhibitions in Paris - Sortiraparis.com. Available at: <https://www.sortiraparis.com/bg/kakvo-da-posetite-v-parizh/izlagane/guides/271878-denat-na-zenskite-prava-2026-izlozbi-za-feminiz-m-i-zeni-koito-ne-biva-da-propuskate-v-pariz> (last view: 12-12-2025).

Снимки: личен архив на Николина Джановска

КОНТЕКСТУАЛИЗЪМ, ФОРМАЛИЗЪМ, ФЕМИНИЗЪМ ИЛИ
„НОВА МИТОЛОГИЯ“: РАЗМИСЛИ ПО ПОВОД ИЗЛОЖБАТА НА
НИКОЛИНА ДЖАНОВСКА В ГАЛЕРИЯ „ОРЛОВСКА 10“,
ГАБРОВО

Валентина Радева-Лапчева

Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“, България

Резюме: На 28 ноември 2025 г. в галерия „Орловска 10“ се откри самостоятелната изложба на Николина Джановска - „Нова митология“. Експозицията, в която фокусът е към женския мироглед, обхващаща живописни, графични и интермедииални творби, които колористично въплъщават празнично и приказно усещане, въпреки сериозния подтекст, предизвикал създаването им.

Ключови думи: графика, изложба, митология, Орфей, менади, орфизъм, русалка, смесена техника, феминизъм, формализъм, контекстуализъм, наратив, херменевтика, Орловска 10, Габрово, самостоятелна изложба, наследство, Николина Джановска

Валентина Радева-Лапчева, докторант към катедра „Скулптура“, ФИИ, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий, Велико Търново, България

Valentina Radeva-Lapcheva, PhD student at Sculpture Department, Faculty of Fine Arts, St. Cyril and Methodius University, Veliko Tarnovo, Bulgaria

e-mail: valentinalapcheva@abv.bg